

Валентин НЕДІЛКО,

професор кафедри нагляду за виконанням судових рішень у кримінальному провадженні Національної академії прокуратури України, державний радник юстиції 3 класу, заслужений юрист України

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ключові слова: прокурор; закінчення досудового розслідування; закриття кримінального провадження; найкоротший строк; розумний строк.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) покликаний удосконалити правове регулювання у сфері кримінальної процесуальної діяльності, запровадити європейські цінності та принципи, забезпечити реальну, а не задекларовану рівність процесуальних можливостей сторін кримінального провадження й утвердити змагальність процесу, а неухильне дотримання прав людини має стати ключовою ідеєю всього кримінального процесу.

Безумовно, законодавець не міг не відтворити у КПК України масиву тих процесуальних норм раніше чинного законодавства, які не втратили суспільного регуляторного значення, часом вдаючись при цьому до зміни їх редакції. Проте очікуване підвищення рівня кримінального провадження визначатиметься новими нормами й інститутами, змінами у законодавчому регулюванні кримінальних процесуальних відносин. Тому при вивченні та застосуванні норм КПК України необхідно зосередити увагу на передбачених ним новелах, особливо з питань, щодо яких склалися певні стереотипи.

Закріплюючи положення п. 3 ст. 121 Конституції України у нормах КПК України, законодавець визначає, що прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва та наводить перелік повноважень, якими його наділяє (ч. 2 ст. 36 КПК України). Разом з тим, на думку законодавця, прокурор під час досудового розслідування може здійснювати й інші повноваження (п. 21 ч. 2 ст. 36 КПК України), які містяться у нормах деяких статей КПК України.

Так, у главі 24 КПК України, зазначаючи форми закінчення досудового розслідування, прокурора наділено повноваженнями, які він реалізує

під час закінчення досудового розслідування, зокрема при закритті кримінального провадження.

Важливим є положення, згідно з яким особа має право на розгляд обвинувачення проти неї в суді у «найкоротший строк» або на його припинення шляхом закриття провадження (ч. 1 ст. 283 КПК України). Натомість прокурор зобов'язаний у «найкоротший строк» після повідомлення особи про підозру здійснити одну з таких дій (ч. 2 ст. 283 КПК України):

- закрити кримінальне провадження;
- звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [1, 705].

Наведені норми відтворено з урахуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Європейська конвенція) щодо права на судовий розгляд «впродовж розумного строку» [2, 102]. Цілком слушно зазначає О.М. Толочко, що, вживаючи словосполучення «у найкоротший строк», Україна запроваджує більш високі стандарти, ніж передбачено Конвенцією упродовж розумних строків [3, 58].

На жаль, сутність поняття «найкоротший строк» у законодавстві не визначено, тоді як відповідно до положень ч. 1 ст. 28 КПК України розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. Критерії розумних строків наводяться у ч. 3 ст. 28 КПК України, а саме:

- складність кримінального провадження, яке визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних і кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

- поведінка учасників кримінального провадження;

- спосіб здійснення слідчим, прокурором, судом своїх повноважень.

Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор. На слідчого суддю цей обов'язок покладається лише в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції.

На нашу думку, покладений на прокурора обов'язок у «найкоротший строк» після повідомлення особі про підозру вчинити одну з дій, наведених у ч. 2 ст. 283 КПК України після закінчення досудового розслідування, необхідно розуміти наступним чином: процесуальні рішення про закінчення досудового розслідування повинні прийматись без затримки і в стисліші строки порівняно з граничними, визначеними КПК України, за умови всебічного, повного, неупередженого дослідження всіх обставин у кримінальному провадженні та оцінки зібраних доказів, тобто виконанні вимог ст. 91 КПК України про встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Зазначена вимога закону повинна дотримуватись і при закритті кримінального провадження слідчим та прокурором. Докладніше розглянемо саме цю форму закінчення досудового розслідування.

Закриття кримінального провадження необхідно розглядати як одну з правомірних форм закінчення досудового розслідування, рівнозначну за процесуальним значенням із зверненням до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру і не варто визнавати як результат невадлого проведення досудового розслідування.

Підстави, за якими кримінальне провадження закривається слідчим та прокурором, у КПК України виокремлено і виписано більш чітко (ч. 1 ст. 284), ніж це було раніше, а саме:

- встановлено відсутність події кримінального правопорушення;

- встановлено відсутність в діянні складу кримінального правопорушення;

- не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпано можливості їх отримати;

- набрав чинності закон, яким скасовано кримінальну відповідальність за діяння, вчинене особою;

- помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;

- існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлено ухвалу суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;

- потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник (ч. 2 ст. 58 КПК України, представник юридичної особи, яка є потерпілим) відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;

- стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу.

Згідно з ч. 3 ст. 284 КПК України з підстав, визначених пунктами 1, 2, 4, рішення про закриття кримінального провадження приймається слідчим і тільки у тому разі, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялось про підозру. Про закриття кримінального провадження слідчий складає постанову, в якій формулює й обґрунтовує висновок про його закриття. Постанова повинна відповідати вимогам ч. 5 ст. 110 КПК України. Зокрема, в її вступній частині зазначаються такі дані:

- місце і час прийняття постанови;

- прізвище, ім'я, по батькові, посаду особи, яка прийняла постанову.

Мотивувальна частина повинна містити відомості про:

- зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови;

- мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилення на положення КПК України.

Резолютивна частина постанови логічно впливає з її мотивувальної частини і повинна містити:

- зміст прийнятого процесуального рішення;

- місце і час (строки) його виконання;

- особу, якій належить виконати постанову;

- можливість та порядок оскарження постанови.

Зауважимо, що відповідно до ч. 6 ст. 110 КПК України постанове слідчого обов'язково виготов-

ляється на офіційному бланку та підписується слідчим, який прийняв рішення. Таким самим вимогам повинна відповідати постанова, яку приймає прокурор.

Законодавчо вирішено питання щодо перевірки прокурором законності та обґрунтованості прийнятого слідчим рішення. Норми ч. 5 ст. 284 КПК України зобов'язують слідчого копію постанови про закриття кримінального провадження надсилати заявнику, потерпілому, прокурору, який здійснював повноваження прокурора у цьому кримінальному провадженні. Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання від слідчого копії постанови повинен погодитись з прийнятим рішенням або скасувати постанову у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. За наявності наведених підстав постанова слідчого про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо таку скаргу подано протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копію такої постанови.

У випадку, якщо особі повідомлялось про підозру, рішення про закриття кримінального провадження за всіма підставами, наведеними у ч. 1 ст. 284 КПК України, приймається прокурором. Необхідно зазначити: у КПК України передбачено, що рішення прокурора про закриття кримінального провадження стосовно підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 284 КПК України).

Таким чином, законодавчо розмежовується закриття усього кримінального провадження та стосовно конкретного підозрюваного. Тому напевно чі можна говорити про завершення досудового розслідування, коли кримінальне провадження закривається щодо підозрюваного без закриття всього провадження.

Прокурор копію постанови про закриття кримінального провадження зобов'язаний надіслати заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику.

У нормах зазначеної статті не прописано про можливість скасування постанови прокурора в порядку підпорядкованості. Відповідь на це питання міститься у ч. 6 ст. 36 КПК України. Генеральний прокурор України, перший заступник, заступники Генерального прокурора України, прокурори Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, прокурори міст, районів, районів у містах, міжрайонні, спеціалізовані прокурори, їх

перші заступники і заступники при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих і підпорядкованих прокурорів у межах строків досудового розслідування.

Необхідно зауважити, що КПК України передбачено оскарження під час досудового провадження рішень прокурора й слідчого про закриття кримінального провадження до слідчого судді.

Зокрема, рішення слідчого про закриття кримінального провадження можуть бути оскаржені заявником, потерпілим, його представником чи законним представником (п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК України). Рішення прокурора – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником (п. 4 ч. 1 ст. 303 КПК України). Однак скарги зазначеними особами повинні бути подані протягом десяти днів з моменту прийняття рішення або десяти днів з дня отримання копії постанови про закриття кримінального провадження (ч. 1 ст. 304 КПК України).

Ухвалу слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження під час досудового розслідування може бути оскаржено до апеляційного суду (ч. 2 ст. 309 КПК України).

За КПК України (ч. 6 ст. 284) суд своєю ухвалою також може закрити кримінальне провадження, якщо під час судового провадження виявилось: помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого; існує вирок щодо того самого обвинувачення, який набрав законної сили, або постановлено ухвалу суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню; потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник (ч. 2 ст. 58 КПК України, представник юридичної особи, яка є потерпілим) відмовився від обвинувачення в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення; стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу.

Крім того, п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК України закріплює відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення як окрему підставу закриття кримінального провадження. Прокурор у цьому випадку звільняється від подальшої участі у судовому розгляді. У разі якщо потерпілий висловив

згоду на підтримання обвинувачення, йому надається час для підготовки до судового розгляду, і судове провадження продовжується в загальному порядку (ст. 340 КПК України). Разом з тим, якщо потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, повторно не прибув в судове засідання без поважних причин або не повідомив про причини неприбуття, це прирівнюється до його відмови від обвинувачення, і кримінальне провадження закривається судом (ч. 6 ст. 340 КПК України). Запроваджуючи зазначені норми, законодавець припинив дискусії, які існували в юридичній літературі з приводу того, що відмова прокурора від державного обвинувачення тягне закриття кримінального провадження чи винесення виправдувального вироку [4, 102; 5, 55].

Виникає запитання: чи є відмова прокурора від державного обвинувачення реабілітуючою підставою?

Вирішення цього питання насамперед залежить від підстав, які спонукали прокурора відмовитися від обвинувачення. Відповідь на це питання міститься у нормах ч. 1 ст. 340 КПК України, де зазначено, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він повинен відмовитись від його підтримання. Отже, зазначена підстава є реабілітуючою.

Важливим застереженням є норми ч. 6 ст. 284 КПК України, які зобов'язують суд, якщо під час судового розгляду буде встановлено відсутність події кримінального правопорушення або

відсутність у діянні складу кримінального правопорушення (обставини, передбачені пунктами 1, 2 ч. 1 ст. 284 КПК України), ухвалити виправдувальний вирок.

На законодавчому рівні передбачено оскарження ухвали суду про закриття кримінального провадження в апеляційному порядку. Проте щодо осіб, які наділені правом подати апеляційну скаргу, у ч. 8 ст. 284 КПК України нічого не прописано. Тому необхідно виходити із загальних положень стосовно переліку осіб, наділених правом апеляційного оскарження, наведених у ст. 393 КПК України. Такими особами можуть бути: прокурор, обвинувачений, потерпілий або його представник чи законний представник, інші особи, якщо це стосується їх інтересів.

У тих випадках, коли стосовно підозрюваного, обвинуваченого обирався запобіжний захід, закриття кримінального провадження прокурором або судом з підстав, визначених ст. 284 КПК України, є підставою припинення його дії (ст. 203 КПК України).

Як зазначає В.П. Шибіко, законне й обґрунтоване закриття кримінального провадження забезпечує виконання його завдання, яке полягає в тому, щоб жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений. Разом з тим необґрунтоване закриття кримінального провадження шкодить боротьбі зі злочинністю, дозволяє уникнути відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення винними, порушує права та законні інтереси потерпілих осіб [6, 528].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод // Збірка документів Ради Європи, ратифікованих Україною. – К.: Фенікс, 2006. – С. 46–90.
3. Толочко О. М. Роль рішень Європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуально-го регулювання / О.М. Толочко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – №3. – С. 56–61.
4. Зеленецкий В. С. Отказ прокурора от государственного обвинения: учеб. пособ. / В.С. Зеленецкий. – Х., 1979. – 116 с.
5. Матієк С.В. Наслідки відмови прокурора від обвинувачення / С.В. Матієк // Вісник прокуратури. – 2003. – №2. – С. 54–58.
6. Михеєнко М.М. Кримінальний процес України: підруч. / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.

Валентин НЕДІЛЬКО

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Резюме

Розглянуто актуальні питання визначення процесуального статусу прокурора та його повноважень під час закриття досудового розслідування. Акцентовано увагу на формах закінчення досудового розслі-

дування. Проаналізовано дефініцію «найкоротший строк» та її співвідношення з такою засадою кримінального провадження, як розумні строки. Висвітлено інститут закриття кримінального провадження, який запропоновано розглядати як одну з правомірних форм закінчення досудового розслідування.

Валентин НЕДИЛЬКО

ПОЛНОМОЧИЯ ПРОКУРОРА ПРИ ЗАКРЫТИИ УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Резюме

Рассмотрены актуальные вопросы определения процессуального статуса прокурора и его полномочий при закрытии досудебного расследования. Акцентировано внимание на формах окончания досудебного расследования. Проанализирована дефиниция «короткий срок» и её соотношение с такой основой уголовного производства, как разумный срок. Освещен институт закрытия уголовного производства, который предложено рассматривать как одну из правомерных форм окончания досудебного расследования.

Valentyn NEDILKO

PROSECUTOR'S AUTHORITIES IN CLOSING CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

The important current issues of determination of procedural status of a prosecutor and his authorities in closing pre-trial investigation are considered in the article. The author emphasizes on forms of the finalizing investigation. The definition «shortest time» is analyzed and its correlation with the definition of «reasonable time» is given in the article. The institute of «closing criminal proceedings» is suggested to suppose like one of the forms of finishing pre-trial investigation.